

DHB

København

Dansk Bibelinstitut

Undertegnede

..... Børge Mathias Andersen

der har forfattet nærværende emneopgave / speciale (streg over)

..... Bemærkelsesværdigt

..... hos Habsin Luthu

af hvilket et eksemplar arkiveres på Dansk Bibel Institut

A) ☒ giver hermed min tilladelse til at; eller

B) ☐ ønsker at blive kontaktet før

der citeres i opgaver / publikationer, dog under den forudsætning,
at forfatterens navn samt afhandlingens titel og årstal opgives.

Der er derimod ikke med denne erklæring givet tilladelse til at
afhandlingen - eller dele deraf - gengives på tryk.

C) ☐ ønsker ikke at der citeres fra afhandlingen.

I øvrigt finder lov nr. 158 af 31/5-1961 om ophavsretten til
litterære og kunstneriske værker anvendelse.

..... KBM den / 19 Børge M. Andersen
Underskrift

Evt. kontaktadresse:

.....

BARNEDÅB OG BARNETRO HOS MARTIN LUTHER.

I. INDLEDNING

II. LUTHERS LÆRE OM DÅB OG TRO

A. Den "Yngre" Luther (1519-21)

B. Den "ældre" Luther (1529)

C. Kontinuiteten i Luthers dåbslære

III. LUTHERS UDTALELSER OM OG FORSVAR FOR BARNEDÅB OG BARNETRO

A. 1517-21

B. 1521-25

C. 1526-29

D. 1530-46

E. Ændrede Luther sig i læren om fides infantium ved barnedåben

IV. DÅB OG TRO - BARNEDÅB OG BARNETRO I LUTHERS TEOLOGI

A. Dåben - lov eller evangelium

B. Luthers trosbegreb

C. Fides infantium i Luthers trosbegreb

D. Forholdet mellem Guds gerning og menneskets ansvar

E. Betydningen af kirkens/faddernes tro ved dåben

V. SAMMENFATNING: LUTHERS FORSVAR FOR BARNEDÅBEN

VI. KRITISKE INDVENDINGER MOD LUTHERS LÆRE OM BARNEDÅB OG BARNETRO

A. Karl Barths angreb på barnedåben i 1943

a) Die kirchliche Lehre von der Taufe

b) Schliers svar på Barths angreb på barnedåben (1947)

c) Diskussionen set i relation til Luthers dåbsforståelse

B. Den danske dåbsdebat 1977-1982

a) Højen 1977

b) Jørgensen 1978

c) Prenter 1978

d) Højen 1982

e) Debatten relateret til Luthers dåbssteologi og forsvar for barnedåb

VII. KONKLUSION

NOTER

Forkortelser:	Der kleine Catechismus = KK
	Deutsch Catechismus = DK
	Die schmalkaldischen Artikel = Ar.Sm.
	Det ny Testamente = NT
	Det gamle Testamente = GT

I. INDLEDNING.

Med emnet "Barnedåb og barnetro hos Luther" er der lagt op til en undersøgelse af Luthers dåbssteologi med speciel henblik på hans forsvar for den praksis at døbe spædbørn ud fra begrundelsen, at det spæde barn kan tro i dåbsøjeblikket.

Da Luthers forståelse af barnedåben ikke kan løstives fra hans lære om dåben i øvrigt, begynder jeg med at give en præsentation af hans dåbssteologi, både som han formulerede den i nogle af sine yngre skrifter fra 1519-21, og som det kommer til udtryk i katekismen i 1529. Der tages stilling til, om der er kontinuitet i Luthers dåbssteologi. Derefter gennemgår jeg nogle af Luthers udtalelser om og forsvar for barnedåb fra 1517-46. På baggrund heraf tages stilling til, hvorvidt Luthers forsvar for barnedåb og udtalelser om spædbarnets tro er i harmoni med hans dåbssteologi og trosbegreb.

For at finde ud af, hvor de springende punkter er i Luthers lære om barnedåb og barnetro behandler jeg i sidste del af opgaven et udpluk af den debat, der i dette århundrede har været omkring Luthers forsvar for barnedåben. Jeg søger at afklare, hvilken dåbssteologi og trosbegreb, der ligger bag såvel kritikken af som forsvaret for Luther. På baggrund af opgavens øvrige del tager jeg stilling til, hvorvidt den luthertolkning, som kommer til udtryk hos både kritikere og forsvare, er korrekt.

I konklusionen sammenfatter jeg de springende punkter, som bestemmer en stillingtagen for eller imod barnedåb.

II. LUTHERS LÆRE OM DÅB OG TRO.

A. Den "Yngre" Luther (1519-21).

Med baggrund i 3 skrifter af Luther vil jeg give en kort fremstilling af Luthers dåbssteologi i de år, hvor han stod i en klar frontstilling mod den skotske sakraments- og nådeslære. Det ledende spørgsmål, jeg stiller teksterne, er: Hvordan taler Luther om dåbens væsen og virkning i forhold til troen?

1) Ein Sermon von der heyllichen hochwürldigen Sacrament der Taufe. (1519)
I denne prædiken fokuserer Luther på 3 ting: "Dæ zeychen, die bedeutung unnd den glauben". Tegnet er selv den ydre dåbshandling: neddykning og ophavning af vand i den treenige Guds navn. For symbolikkens skyld anbefaler Luther neddykning i stedet for overøsning 2).

I fremstillingen af dåbens betydning kommer det frem, hvordan Luther forstår dåbens virkning. Dåbens betydning er død og opstandelse. Det sigter både på den døbtes livslange kamp med at døde den gamle menneske og leve og vokse i det nye liv (dvs. boden), og på den legemlige lidelse og død samt opstandelsen på den yderste dag. Gud begynder i dåben en genfødselsproces, som fortsætter hele livet og først fuldføres med døden og opstandelsen 3). Genfødselen er i en forstand begyndende, fordi en kristen også efter dåben synder. I anden forstand er den total, fordi Gud i dåben har tilsagt, at han ikke vil tilregne de

For det første kræver dåben tro for at kunne virke til frelse. Luther afviser her kraftigt den skolastiske forståelse af dåben som "signa efficacia gratiae" ¹⁷⁾ med begrundelsen, at dåben har ingen virksom kraft uden om løftet og troen. Luther sætter det på spidsen og siger, at troen kan frelse selv uden den sakramentale handling ¹⁸⁾. (I Grund und Ursach siger Luther det samme med den modifikation, at det er forudsat, man ikke nærer foragt for sakramentet ¹⁹⁾ Luther tænker sikkert her på katekumener eller spædbørn, der før dåben. Ligeledes afviser Luther den tankegang, at dåben gavner alle, som ikke skyder en bom (obex) for, dvs. bevidst foragter eller modstår sakramentet. Skolastikerne glemmer, at det netop er vantroen, der er den stærkeste og eneste obex for nåden ²⁰⁾.

For det andet er troen lig med fides sacramenti, og sakramentets opgave er livet igennem at nære troen. Dåben kan virke troen, ja, forvandle en hårdnakket vantro til en troende. Med andre ord: Dåben kan gennembyrde enhver obex - inklusiv vantroen ²¹⁾.

Konklusion: Samme spænding som i Sermonen er nu tilspidset: Dåben er en objektiv Guds gerning, som består uafhængig af modtagerens forhold dertil, ja, som endog kan sprænge enhver vantroens obex, som hindrer modtagelsen. Samtidig består vantroens mulighed som en spærrende obex for nåden.

3) Grund und Ursach, marts 1521.

Jeg har taget et afsnit fra dette skrift med, fordi Luther her om muligt endnu kraftigere end i De Captivitate understreger troens betydning for modtagelsen og brugen af sakramenterne.

Luther gør her kraftigt op med den skolastiske obex-tankegang: Det er ikke tilstrækkeligt at undlade bevidst at foragte eller modstå sakramentet (= at skyde en øx for), men sakramentets nådevirkning står og falder med, om der er en fast tro i hjertet. Luther begrunder (dvs. skriftbegrunder) dette med henvisning til en række skriftsteder, som nævner troen før dåben ²²⁾.

B. Den "ældre" Luther (1529).

Udviklingen de følgende år fra 1521 til 1529 kom afgørende til at sætte sit præg på udformningen af Luthers teologi og dåbsforståelse. Zwickauerprofeternes optræden i Wittenberg, Karlstadts påvirkning heraf og senere indstilling af barnedåb i Orlamünde, Luthers polemik mod Zwingli og endelig døberbevægelsens frentreden i Schweiz og Sydtysskland var tilsammen faktorer, som gjorde Luthers hovedfront i dåbsspørgsmålet til en anden. Mens Luthers anliggende over for romerkirken var at påvise dåbens rette brug, bliver anliggendet nu at slå fast, hvad dåben er, og hvorfor det ydre tegn er nødvendigt ²³⁾.

I efteråret 1528 holdt Luther en række katekismusprædikener, som blev grundlaget for hans fortibende arbejde med Den store og lille Katekismus. På grundlag af afsnittet om dåben i de to katekismer vil jeg redegøre for, hvordan Luthers udfoldede sin dåbsteologi, når hovedfronten var "sværmebe" (Luthers samlede betegnelse for ovennævnte, ret så forskellige strømninger). Det ledende

synder, som også efter dåben findes i en kristen ⁴⁾. Dåbens virkning er ikke blot kognitivt at betegne død og opstandelse, men også kausativt at påbegynde og virke det ⁵⁾.

Hvad dåben er, kommer stærkest frem, hvor Luther siger, at den rette forståelse af dåben er, at "sich gott daselbs mit dyr vorpinden und mit dyr eyns wird eyns gnedigen trostlichen bunds" ⁶⁾. Gud har forpligtet sig til i dåben at udføre sin genfødsende gerning. Mennesket forpligter sig til at leve i troens kamp mod det gamle menneske ⁷⁾.

Troen er det tredje stykke, Luther mener, der skal agtes på ved dåben. Troen er det, hvormed alt står og falder: Gleubstu, sso hastu, zweiffelstu sso bistu verloren" ⁸⁾. Alene vantro kan gøre Guds værk i dåben til intet. Dog vil Gud altid forblive tro mod sit løfte, og den angrende kan altid genindtræde i dåbens pagt ⁹⁾. Samtidig med, at troen er menneskets forpligtelse, er det en modsætning til at bygge på egne gerninger. Troen er en tro på Guds gerning i dåben. Troen, som opnår tilgivelse, bestemmes som Guds værk ¹⁰⁾.

Konklusion: Der synes at forekomme en spænding mellem dåben som objektiv gudsgerning og mennesket som ansvarlig for modtagelsen og forvaltningen: Dåben er Guds gerning, som den angrende altid kan vende tilbage til; samtidig kan vantro gøre Guds værk i dåben til intet.

2) De captivitate Babylonica ecclesia praeludium (1520).

I dette skrift har Luther ændret sit sprogbrug. Tredeelingen: tegn, betydning, tro er opgivet til fordel for en to-delning: Promissio og signum. Et sakramente defineres som et ydre tegn, hvortil der er knyttet et løfte fra Gud ¹¹⁾.

At løftet er det vigtigste ved dåben, betyder for Luther: 1) at dåben er noget objektivt gyldigt uafhængigt af, hvordan mennesket forholder sig dertil, og 2) at det er afgørende at forholde sig til dåben i tro.

ad 1. Dåbens objektive væsen: Dåbens løfte er Mk.16,16 - den, som tror og bliver døbt, skal blive salig. Dette løfte gælder lige til døden. Derfor er det at føre dåben ind i et babylonisk fangenskab, hvis man mener, at dødssynd tilintetgør dåbens skib, og den angrende må vende sig til den anden planke efter skibbrudet, bodssakramentet ¹²⁾. Som løfte om frelse er dåben et evangelium, en Guds gerning. Det fremgår også af, at dåben sker i Guds navn. Derfor siger Mk.16,16 og Mt.28,19 det samme, nemlig at Gud handler til frelse i dåben. I virkeligheden er det Gud selv, som døber. Den døbende er kun tjener ¹³⁾.

ad 2. Troens betydning: Netop pga. dåbens løftekarakter er troen nødvendig. Et løfte kan nemlig kun modtages ved tro. Hvor troen ikke er eller kommer til, enhver gerning. Det skyldes, at troen er Guds gerning alene: "Est enim opus dei, non hominis, sicut Paulus docet. Caetera nobiscum et per nos operato, hoc unicum in nobis et sine nobis operatur" (fremhævelsen min) ¹⁵⁾.

Både den ydre dåbshandling og den indre tro er Guds værk, understreger Luther ¹⁶⁾. Men hvordan bestemmes det nærmere forhold mellem de to Guds gerninger?

spørgsmål til teksterne er igen: Hvad er dåbens væsen og virkning i forhold til troen?

Dåbens væsen: Dåben er "das Wasser, in Gottes Gebot gefasset und mit Gottes Wort verbunden" 24). Jvn. dåbsbefalingen i Mt. 28 og dåbsløftet i Mk. 16. Disse to nøglesteder i NT understreger for Luther samme sag, nemlig at dåben er en guddommelig sag. Dette betones mod de "sværmerne", som kun regner dåben for menneskeværk 25).

Luther går ind på "sværmerne" tankegang: Hvordan kan en håndfuld vand hjælpe sjælene? 26) Luther svarer bla. med henvisning til Augustin (accedat verbum ad elementum et fit sacramentum), at det særlige ved dåbens vand er, at Guds ord kommer til det. Og Guds ord har og formår alt, hvad Gud selv er - derfor er vandet "Göttlich, himmelsch, heilig und selig" og "ein Bad der neuen Geburt" 27) Derfor er dåben ikke, som "sværmerne" siger, "ein bloss ledig zelehen" 28). Dåben og dens kraft gives engang for alle og bliver altid stående som et skib, der ikke kan gå tilgrunde 29).

Sammenlignet med tidligere kan man konstatere en øget interesse for det ydre tegn. De prædikater, som tillægges vandet (göttlich osv.) findes ikke i de tidlige dåbskrifter. Men samtidig må det understreges, at Luther præciserer, at det er ikke vandet i sig selv, men ordet, som er knyttet til og forenet med vandet, der gør, at vandet kan tillægges disse egenskaber.

Dåbens virkning: Dåbens "Kraft, Werk, Nutz, Frucht und Ende ist, dass sie selig mache" 30) At gøre salig er at befri fra synd, død og djævel, føre ind i Kristi rige, genføde og nyskabe. Grønvik gør opmærksom på, at Luther i Den lille Katekismus (KK) bruger de samme termer, når han taler om Jesu gerning under 2. trosartikel, som når han taler om dåbens virkning 31). Dette viser, at Luther sammenkæder forsoningen og dåben. Forsoningens følger bliver tildeelt den enkelte i dåben.

Parallelt til Sermonen i 1519 taler Luther om, at dåben betyder indgang (kognitivt og kausativt) til et liv i boden til dødeligheden af den gamle Adam og til det nye menneskes liv og vækst. Dog er den eskatologiske dimension (at dåben betyder den legemlige død og opstandelsen på den yderste dag) ikke med her 33) Dåbens eskatologiske perspektiv kommer til udtryk andetsteds, f. eks. at dåbens mål er at gøre salig 35).

..i forhold til troen: Mens dåbens væsen er uafhængig af, hvordan mennesket forholder sig til det, er dåbens virkning afhængig af modtagerens tro/vantro. Dette fremgår bl.a. af svaret på det andet spørgsmål i KK. Luther svarer, at dåben giver syndernes forladelse, forløsning fra .. og evig salighed til alle som tror (die es glauben) 34). Det er altså kun den troende, som får del i dåbens frelsesgoder.

I Den store Katekismus (DK) går Luther nærmere ind på dåbens virkning i forhold til troen: Han medgiver "sværmerne", at troen alene gør salig. MEN troen må have noget, den kan tro, noget at holde sig til og grunde sig på.

Derfor hænger troen ved vandet, fordi Guds navn klæber ved vandet. At tro således er at tro Gud 35) Luther kæder altså troens nødvendighed sammen med dåbens: Fordi troen må have noget fast at grunde sig på, er dåben nødvendig.

Luther udtaler sig i den sammenhæng om det, som er "sværmerne" egentlige anstedssten - nemlig dåbshandlingens ydre karakter. Han understreger, at alt, hvad Gud gør i os, gør han gennem ydre ordninger - dåb, nadver og ydre mundtlig prædiken 36). Luther har hermed præciseret forholdet mellem Guds ydre gerning i dåben og ordet og den indre gerning i hjertet: Gud virker den indre tro gennem de ydre ordninger.

Hvis troen modtages i vantrø, er den til ingen nytte. "Was nicht Glaube ist, das tuet nicht dazu, empfähet auch nicht" 37) Hvor troen ikke er, der forbliver dåben "ein bloss unfruchbar zeichen" 38).

Konklusion: Troen har stadig en meget central placering i Luthers dåbsteologi. 1) Troen er en forudsætning for at modtage dåbens frelsesgoder, 2) troen er en gudvirket følge af dåbens udførelse, 3) troen hænger ved dåbsvandet - er fides sacramenti og 4) negativt udtrykt - den vantrø modtager intet i dåben, den er for ham til ingen nytte.

Luther har hermed beskrevet forholdet mellem dåbens tegn og menneskets modtagelse af det i tro eller vantrø, så han næsten synes at have i en selvmodsigelse. På den ene side er dåben ikke "ein bloss ledig zeichen" 39), som sværmerne påstår, men "ein gnadenreich, göttlich .. Wasser". På den anden side er dåben for den vantrø "ein bloss unfruchbar zeichen". Luthers anliggende med disse tilspidsede og dialektiske formuleringer er for mig at se, at han vil fastholde det paradoksale i forholdet mellem dåben som en objektiv gudsgerning på den ene side - og menneskets eget ansvar for modtagelsen og forvaltningen på den anden side. Dåben er en Guds gerning, som giver frelsen, og som samtidig skaber den tro, som modtager frelsen. Men samtidig findes muligheden for at afvise Guds gerning i dåben i vantrø, hvorved dåben bliver til ingen nytte. Ved at fastholde det sidste afviser Luther at tilkende dåben en "ex opera operato-virkning" - også at dåben altid "ex opera operato" skaber troen.

C. Kontinuiteten i Luthers dåbslære.

Mens Luther i de tidlige skrifter i 1519-21 mod den romerske opfattelse meget kraftigt betonedes troen og løftet fremfor tegnet, synes han i 1529 mod "sværmerne" lige så kraftigt at betone det ydre tegns betydning. Kan dette forklares ud fra forskellig "Sitz im Leben", eller er der tale om en saglig ændring i Luthers opfattelse?

1) Helt klart har "Sitz im Leben" stor betydning. I 1519-21 er hovedspørgsmålet, hvordan den rette brug af dåben er. I år efter, hvor hovedfronten er spiritualister og gendøbere, bliver det vigtigste spørgsmål, hvad dåben er.

2) I øvrigt er det muligt at påvise en stor grad af kontinuitet i hovedtemaerne mellem de tidlige og de senere skrifter:

For det første fastholder Luther i katekismene, hvad han så kraftigt under-

stregede i de tidlige skrifter, at kun troen modtager dåben til frelse og vel-sigelse. Uden et liv i tro og bod efter dåben bliver tegnet tomt og ufugtbart.

For det andet er det ikke blot den "ældre" Luther, der fremhæver, at dåben er Guds værk og ikke et menneskes. Også i 1519-21 kan Luther betone dåbens gud-dommelige indstiftelse, at Gud er dåbens subjekt, at både den ydre dåbshand-ling og den indre tro er Guds gerning, at dåben er et skib, som den angrende altid kan vende tilbage til, samt at troen er fides sacramenti og såvel då-bens fordring som følge.

3) På andre punkter er det mere rigtigt at tale om en udvikling - eller i al fald en afklaring - hos Luther i dåbslæren:

I katekismernerne understreges ordets betydning med henblik på elementet, og at ordet er forenet med vandet i dåbsøjeblikket, således at vandet kan tilde-les prædikater såsom "gnadenreich Wasser des Lebens, heilig, selig" osv. Dette findes ikke i Luthers tidlige skrifter. Dog kan man forstå visse formuleringer som ansatser. Luther definerer et sakramente som et løfte, der er bundet til et ydre tegn. Ligeledes understreges, at også den ydre dåbshandling er Guds værk.

Mens sondringen mellem den ydre dåbshandling og den indre tro allerede fin-des i De Captivitate (hvor begge tilskrives Gud), er det først senere, at Lu-ther eksplicit udfolder, at det indre virkes gennem det ydre.

I katekismernerne er der en gennemført sondring mellem dåbens objektive væsen og dåbens frelsende virkning - mellem ret dåb og nyttig dåb ³⁹⁾. Samme sondring understreger Luther ved at sige, at nok kommer vi til dåben i tro, men vi døber ikke på troen, men på Guds befaling ⁴⁰⁾. I 1521 kunne Luther udtrykke sig så-ledes, at "auf yhren glauben und bekenntniss (barnets og faddernes) tauffet man Betonningen af dåbens objektive væsen, som også findes i de tidlige skrifter (f. eks. at Guds løfte står fast, dåbens skib kan ikke gå tilgrunde) er først sene-re konsekvent gennemført og sproglig afklaret. Selv om det sprogligt ser ud til, at Luther direkte modsiger sig selv, finder jeg det altså rigtigere at tale om en udvikling og sproglig afklaring.

I de tidlige skrifter siger Luther, at i nødstilfælde kan mennesket frel-ses ved troen alene, helt uden sakramentet. Selv om Luther normalt ikke udtryk-te sig sådan senere, men fremhævede de af Gud givne ordninger, hvorigennem troen skabes, kunne han stadig tale om undtagelser. Et eksempel herpå findes i skriftet mod gendøbere ⁴²⁾.

4) Endelig vil jeg nævne et eksempel på dialektikken i Luthers dåbslære, som ikke må forveksles med udvikling. I 1519-21 afviser Luther kraftigt at kalde sakramenterne virksomme tegn på nåden, mens han i katekismernerne med næsten samme sprogbrug kan understrege, at sakramenterne ikke er "ein bloss ledig zeichen" uden kraft ⁴³⁾. At Luther fastholder sin afvisning af, at sakramenter-ne skulle være virksomme tegn på nåden, fremgår af, at han gentager afvisningen i De smalkaldiske Artikler ⁴⁴⁾. Der er mere tale om en dialektisk spænding,

som findes i Luthers dåbsforståelse både i de tidlige og i de senere skrif-ter. I 1519-21 kan Luther tale om Guds ord og løftes uimodståelige, trosskaben-de virkning samtidig med, at vantrøens bom er en mulighed. I katekismernerne kom-mer paradokset klart frem i Luthers tale om tegnet, som på den ene side ikke er "ein lehrtes Zeichen" uden kraft, men samtidig for den vantro er "ein bloss unfruchtbar zeichen".

III. LUTHERS UDTALELSER OM OG FORSVAR FOR BARNEDÅB OG BARNETRO.

Hvordan kunne Luther med en dåbsforståelse, hvor en personlig tro var forud-sætningen for en ret modtagelse af dåben (og uden hvilken dåben i stedet for at skænke nåde skænkede al mulig unåde og fordømmelse ⁴⁵⁾) fastholde gældende praksis med spædbarnedåb? Dette vil jeg redegøre for i dette afsnit - dels ud fra Luther-tekster, dels ved at støtte mig til Brinkels udførlige fremstilling af Luthers udtalelser om barnedåb og barnetro.

Luthers udtalelser kan groft set deles op i 4 perioder, bestemt af hoved-fronten: A) 1517-1521 - med front mod romerkirken, B) 1521-25 mod spiritua-lister og voksendøbere, C) 1526-29 mod gendøberne og D) 1530-46 mod såvel "pa-pister" og "sværnere".

A) 1517-21.

Allerede i Hebr.brevs-forelæsningerne i 1517-18 mener Brinkel, at Luther har sin første, måske delvis ureflekterede bemærkning om, at det spæde barn har en personlig tro ved dåben: nec nullus nunc infans baptizantur, nisi pro eo re-spondeatur: Credo. Quare non consequitur gratiam, quia baptizantur, sed quia credit ⁴⁶⁾. Brinkel fremhæver, at Luther her i modsætning til såvel Augustin, Thomas og Occam opererer med et personligt, soteriologisk trosbegreb, som er en følge af hans nådes- og sakramentforståelse ⁴⁷⁾.

At dette ikke får Luther til at opgive som skolestikerne at tale om den "fremmede tros" (fides aliena) betydning ved dåben fremgår af en prædiken om nadveren i påsken 1518. Her nævner Luther "fides aliena's" betydning. Lu-ther opfordrer den anfægtede til at gå til nadveren på andres tro ligesom .. "parvulum, qui aliena fidei merito baptizatur et salvatur" ⁴⁸⁾. Brinkel un-derstregter, at den fremmede tro ikke er et alternativ til barnets egen tro. Men uden fides aliena bliver børnene ikke bragt til dåben, og den er derfor nødvendig, for at børnene kan få del i fides propria ⁴⁹⁾.

I Gal.brevs-kommentaren i 1519 kommer Luther i sin tolkning af Gal.3,2

ind på det problem, hvordan børn kan blive frelst og døbes, når de ikke kan høre. Troen er jo fides ex auditu. Luther svarer herpå, at på samme måde, som det er muligt, at et menneske kan høre med det ydre øre uden at høre i hjertet, så forekommer den mulighed også, at en døvstum eller et spædbarn kan høre i hjertet (selv om barnet ikke med bevidstheden kan fatte det ord, som lyder). Luther siger endog, at barnet er "capacior" - mere modtagelig for - ordet end den voksne

105
JIM DAB OG
Luther (1-
"Luther
eten i Lu
JDTALELSER

15
29
146
rede lutt
OG 180 -
jåben - 10
Luthers t
Fides in
forholde
E. Betty
SAMMENHÆ
KRITIK
A. Kof
a
a
a

Hermed er vi nået til det vigtige sted i De captivitate, hvor Luther vender sig imod, at de små børn ikke kan have troen ved dåben: "hic dico, quod omnes dicunt, fide aliena parvulum succurri, illorum, qui offerunt eos. Sicut enim verbum dei potens est, dum sonat, etiam impii cor immutare, quod non minus est surdum et incapax quam ullus parvulus, ita per orationem Ecclesiae offerentis et credentis, cui omnia possibilia sunt, et parvulus fide infusa mutatur, mundatur et renovatur"⁵¹. Her understreger Luther både den stedfortrædende og den personlige tros betydning. Guds ord kan, når det frembæres under tro og bøn, forvandle såvel en voksen vantro, der gør hårdnakket modstand (mod obex-tankegangen), som det lille barn - ved at det indgydes troen (fides infusa). Tankegangen er, at ved barnedåben opfyldes faderrenes og kirkens bøn gennem ordet: den fremmede tro kommer barnet til hjælp ved at fremføre og ved at bede, og gennem ordet indgyder Gud en personlig tro i barnet. Barnetroen kaldes en fides infusa - et nom inalistisk begreb, men Luther lægger et andet indhold deri. Med fides infusa vil Luther understrege, at troen ikke er bare nets ydelse, men Guds gave. Påfaldende er, at Luther om fides aliena tilføjer: "quod omnes dicunt". Også det må tolkes sådan, at Luther optager begrebet, men lægger et andet indhold deri⁵².

Endelig vil jeg nævne en bemærkning fra Grund und Ursach, hvor Luther udtrykker sig på følgende måde: "... in aller welt, wo man teuffet, zuvor fragt das kind odder die gefattern an stat des getaufften, ob er gleube, und auf yhren glauben und bekentniss tauffet man"⁵³. Her taler Luther om fadderens tro som stedfortrædende og som det, man døber på.

Konklusion: Luthers nye retfærdiggørelseslære og deraf følgende sakramentsforståelse og personlige trosbegreb får ham til at tale om, at barnet har en egen tro ved dåben. Denne tro kommer i stand ved Guds ord under hjælp af fadderens og kirkens forbøn. Den fremmede, stedfortrædende tro tillægges stor betydning ved barnedåben, dog ikke som erstatning, men som en hjælp til at erhverve fides propria.

Det er derfor kun delvist korrekt, når Althaus og Højen påstår, at Luther før 1522 i lighed med romerkirken forsvarede barnedåb med baggrund i kirkens og fadderens fides vicaria.⁵⁴ Luther forstod fides vicaria eller fides aliena anderledes end romerkirken, og han talte også før 1522 om fides infantium.

B) 1521-25.

I dec. 1521 kom Zwischauer-profeterne til Wittenberg og satte spørgsmålstegn ved megen kirkelig praksis. Bl.a. problematiserede de barnedåben. I 1524 begyndte Karlstadt at indstille barnedåben i Orlamünde. Begrundelsen var, at de små børn ikke kan tro eller bekende troen, hvilket er nødvendigt ifølge Mrk. 16,16.⁵⁵

Luther svarede på disse angreb på barnedåben, at selv om børnene ikke har fornuft, så kan de alligevel tro. Fides infantium er nemlig Guds værk. Det er Jesus selv, som døber og som "gibt yhm den glauben und das hymelreich"⁵⁶. Men

stadig fastholder Luther den fremmede tros betydning som en hjælp for barnet til at nå til fides propria. Luthers udgivelse af dåbsliturgien på tysk (tauf-buchlein, verdeutsch, 1523) var motiveret i, at fadderne bedre i andagt og bøn skulle kunne fremføre børnene⁵⁴.

Luther vendte sig også mod de Böhmerske brøders opfattelse. De hævdede, at børnene blev døbt på deres fremtidige tro (auf zukünftigen glauben). Mod dette fastholdt Luther, at børnene måtte have en personlig tro i dåbsøjeblikket. Uden dette mister dåbsritualets tilspørgsel sin betydning, og uden tro modtages sakramentet til skade⁵⁸.

C. 1526-29.

Efter bondekrigen bredte døberbevægelsen sig fra Schweiz til Syd- og Midtyskland. I et skrift "Von der Wiedertaufe an zwei Pharrhern" i februar 1528 behandler Luther udførligt gendøbernes indvendinger:

I skriftet kommer Luther og gendøbernes forskellige syn på traditionen til udtryk. Mens det for sidstnævnte er et argument mod barnedåb, at pavekirken har praktiseret det, mener Luther, at det, som har været en tradition siden apostlenes dage, behøver klare skriftgrunde imod sig for at kunne omstødes⁵⁹.

Hvis den barnedåbspraksis, som har været enerådende gennem 1000 år, virkelig er i strid med Guds udtalte vilje, da har mennesker grundet deres tro på menneskeværk - og dette indebærer for Luther, at så er der ingen kristen kirke på jorden. Hans tro på Guds styrelse af historien samt trosbekendelsens udsagn: vi tror på ... en hellig almindelig kirke, gør, at han må afvise den mulighed⁶⁰. Den kristnes erfaringsvidnesbyrd om, at Gud har givet Helligånden til mange barnedøbte, kan også bekræfte ham i denne afvisning⁶¹.

Men trods traditionens stærke vidnesbyrd er Luther villig til at forkaste barnedåb, hvis gendøbterne kan nævne klare grunde imod barnedåb. Her går han ind på deres skriftargumenter⁶²:

Gendøbernes argumenter ud fra Bibelens tavshed om barnedåb og betragter det som bevis for, at man ikke har praktiseret det. Luther svarer herpå, at Bibelen ikke nævner specielle grupperinger, når den udtaler sig om, hvem der skal døbes, men fordi Gud har gjort en pagt med hele verden (gennem Kristi forsoning) og indsat dåben som pagtstegn for alle (jvn. alle folkeslag i dåbsbefalingen), hører børn også med blandt dem, der skal døbes⁶³. At børn virkelig er med blandt "alle folkeslag", bekræftes af apostlenes dåbspraksis (dåb af huse)⁶⁴.

Gendøbernes egentlige argument er, at ifølge Mk.16,16 går personlig, bevidst tro forud for dåben, og børn kan ikke tro. Til dette stiller Luther modspørgsmålet: Hvilket skriftbevis kan der gives for, at spædbørn ikke kan tro? At ingen spædbørn kan tro, modsiges blandt andet af beretningen om Johannes døberen, som ifølge Skriftens vidnesbyrd var fyldt af Helligånden allerede fra moders liv (underforstået: ingen har Helligånden uden at tro)⁶⁶. Johannes er samtidig et eksempel på, hvad der sker ved barnedåben. Som Kristus talte gennem

i tro
1519-21
(1529)
thets
OM OG F

r sig
ARNEDAB
eller
sbeget
stium i
mellem
en af kir
NG: LUTHE
INDVIND
arths and
Kirche
nliets sv
iskussion
danske d
Højen 197
Jørgensen
prenter
Højen
Debat
KONKLUSI
arkotell

Marias mund og fosteret i Elisabet kunne høre det og "springe af fryd" i Helligånden (Luk.1,41ff) - således er Kristus selv nærværende i dåben og taler og dæber gennem præsten for derigennem at give Helligånden og troen til børnene (67), selv om de ikke har fornuft. Vigtigt for Luther er også Jesu ord om børnene: Når Jesus opstiller børnene som forbilleder for disciplene, må de også have troen (68).

Luther går endvidere ind på, hvilke konsekvenser det får at lade dåbens gyldighed afhænge af såvel den døbedes som den døbtets tro: Intet menneske kan vurdere, om en andens tro er ægte. Troen er nemlig noget usynligt, som kun Gud kender. Heller ikke hos den voksne, som begærer dåb og bekender troen, ved man, om han taler sandt eller hykler. Det er tillige uholdbart at ville døbe på en fælbar og bevidst tro. For hvem undgår tvivl og anfægtelser⁶⁹. Det tredje argument mod at lade dåben grunde sig på menneskers tro er, at så bygger man på sin egen tro og hellighed. Man bygger på den gave, Gud har givet - i stedet for på Gud selv. Og dette er troens modsætning - nemlig gerningsretfærdighed og afgudsdyrkelse⁷¹.

Hvordan argumenterer Luther positivt for at fastholde barnedåben? Ikke ved at benægte, at troen er en forudsætning for en ret modtagelse af dåben: "Var ist, das man giewben sol zur taufe"⁷². Men han understreger, at selv hvis nogen ikke har troet i dåbsøjeblikket, så står og falder dåbens gyldighed ikke hermed - hverken hos barnet eller den voksne. Vantro er nok misbrug af dåben, men dåben er stadig "recht". Derfor kan manglende tro i dåbsøjeblikket aldrig være et argument for gendåb. Dåben hviler på Guds befaling og løfte. Dette må den troende også hvile i - i stedet for at hvile i en refleksion over sin egen tro og værdighed⁷³.

Samtidig med, at Luther affattede skriftet mod gendøberne, holdt han de katekismusprædikener, som blev grundlaget for hans udgivelse af de to katekismer. I DK behandler Luther igen spørgsmålet om barnedåben:

Luther mener her, at for de enfoldige er erfaringens vidnesbyrd (Gud har givet Helligånden til mange barnedøbte) tilstrækkeligt til at fastholde barnedåben⁷⁴. For den, der vil have et udførligere svar, understreger Luther, at dåben står og falder ikke med menneskers tro/vantro i dåbsøjeblikket, men hviler på Guds befaling. Vantro er nok misbrug af dåben, men dåben er i sig selv stadig ret⁷⁵.

At dåbens grundlag er noget objektivt uden for mennesket, giver troen noget fast at hvile i og giver også frimodighed til at praktisere dåb. Luther vil altså ikke benægte troens betydning. Ikke blot er troen dåbens rette brug, men den, som vil døbes, må sige: "Ich komme her i meinen glauben und auch der anderen, noch kann ich nicht darauf bauen, dass ich glaube und viel leute für mich bitten, sondern darauf baue ich, dass es Dein Wort und Befehl ist"⁷⁶.

Sådan må man også tænke ved barnedåbspraksis: "Das Kind tragen wir erzu der

Meinung und Hoffnung, dass es glaube, und bitten, dass ihm Gott den Glauben gebe, aber derauf taufen wie's nicht; sondern allein darauf, dass Gott befohlen hat"⁷⁷.

Ligeså klart, som Luther understreger, at dåbens grundlag ligger uden for den døbtets subjektive forholdene sig dertil, ligeså klart understreges troens betydning - både fides propria og fides aliena. Fordi troen ikke er empirisk konstaterbart, kan den ikke gøres til genstand for vished, men for tro (vi tror, at barnet tror).

Konklusion: I 1526-29 understreger Luther stærkere end før, at dåbens gyldighed og væsen ikke berøres af, hvordan mennesket modtager dåben. Dåbsbefalingen er dåbens grundlag. Men dette får ikke Luther til at svække, at den personlige tro også hos de spæde børn er en forudsætning for at kunne modtage dåben til frelse. Fides infantium og fides aliena's betydning ved barnedåben fastholdes.

Jeg mener derfor ikke, at det er korrekt, hvad Althaus påstår, at Luther med sin tale om troens usynlighed, samt at man ikke døber på troen og den stærke tale om dåbens objektive gyldighed har indklamret fides infantium, så den bliver uvæsentlig for hans forsvar for barnedåben⁷⁸. Tværtimod mener jeg, at fides infantium fortsat er centralt placeret i Luthers argumentation for barnedåb: Hvis barnet ikke kan tro, modtager det intet i dåben, det er misbrug af dåben osv. Uden fides infantium vil Luther nok stadig have argumenter mod gendåb, men ikke argumenter for barnedåb.

D. 1530-46.

Brinkel påviser og dokumenterer, at Luther saglig set fastholder og gentager, hvad han i årene 1517-29 har sagt om fides infantium og barnedåben⁸⁰. Brinkels behandling vil jeg ikke gennemgå her, da det bliver gentagelser af Luthers tidligere udtalelser. Kun vil jeg nævne, at Althaus' bemærkning i 1948, at Luther efter 1530 .."der Kinderglaube noch mehr eingeklammert, es wird gar nicht erwähnt" - trækker han tilbage i 1959, efter at have læst Brinkels fremstilling⁸².

E. Ændrede Luther sig i læren om fides infantium ved barnedåben?

Hvorvidt Luthers lære om fides infantium er holdbar ud fra hans egne forudsætninger, vil jeg senere vende tilbage til. Her vil jeg på baggrund af undersøgelsen i dette afsnit konkludere med Brinkel mod Althaus, at Luther fra 1517/18-46 har fastholdt betydningen af såvel fides infantium som fides aliena ved barnedåben. Selv når han i frontstilling mod gendøberne betoner dåbens objektive gyldighed, fastholder han fides infantium som forudsætning for en ret modtagelse af barnedåben.

Brinkel gør opmærksom på, at læren om fides infantium er Luthers egen. Nok har Luther modtaget inspiration både fra Augustins tanker om fides aliena og fra nominalisternes tale om fides infusa, men han omformer disse begreber, så de samstemmer med hans reformatoriske grunderkendelse om retfærdiggørelse ved tro alene⁸³.

IV. DÅB OG TRO - BARNEDÅB OG BARNETRO I LUTHERS TEOLOGI.

A. Dåben - lov eller evangelium?

Gennemgående for Luthers lære om dåben er understregningen af, at dåben er et evangelium (dvs. Guds gerning), ikke lov (hvilket vil sige menneskets gerning). Den fælles anklage, som rettes mod de katolske og mod gendebærerne, er, at de hver for sig gør dåben til lov.⁸⁴⁾ Grundlaget for Guds gerning i dåben er Guds gerning i fortiden gennem Kristi forsoning. Ved sin forsoning erhvervede Kristus frelsen, og i dåben er Kristus nærværende for at skænke frelsen til den enkelte.

At dåben er et evangelium, fremgår af, at dåben er et *promissio* (1520), og at den er *Gottes Wort im Wasser* (1529). Dåben er, hvad den er, gennem Guds ord. Den mister ikke sin ord-karakter ved, at den forenes med vandet. I dybeste forstand er ordet Kristus selv, som kommer til mennesket gennem forskellige ydre midler, prædiken, dåben, nadveren, boden m.m.⁸⁵⁾ Forkyndelsen og dåben er altså i den forstand sideordnet, at begge ikke blot kognitivt peger på Kristus, men kausativt bringer ham nær og meddeler hans frelse.

Ordet - forstået som Kristus selv - er fællesnævner for de forskellige udtryk, Luther bruger i forbindelse med dåben i katekismen: befalingen, dåbsformelen og Guds navn og løftesordet⁸⁶⁾. Betoningen af den guddommelige befaling og indstiftelse skyldes ikke, at Luther forstår dåben legalistisk, som en lydighedshandling. Men netop fordi Kristus selv har befalet at døbe og har indstiftet dåben, er den Guds værk⁸⁷⁾. Dåbsformlen - i Guds navn - understreger Guds personlige nærvær i dåben. Endelig understreger *promissio*, at dåben er et evangelium. *Promissio* og evangelium bruges helt synonymt.

Fordi ordet i dåben er Kristus selv og alt, hvad han har gjort til frelse, understreger Luther dåbens objektive gyldighed, at dåben i sig selv er en skat, et skib, som ikke kan gå til grunde.

B. Luthers trosbegreb.

Luther taler om troen som såvel dåbens fordring som dens følge. Endvidere taler han om troen som *fides ex auditu* og som *fides sacramenti*. Endelig taler han om troen som *opus dei* samtidig med, at troen er menneskets tillid, lydighed og rettedhed imod Gud.⁸⁸⁾ Er det muligt at systematisere disse mange facetter i Luthers tale om troen?

1. Troen som fordring og følge af dåben.

At dåben både fordrer tro og virker tro, skyldes Luthers forståelse af dåbens væsen: Fordi dåben - ligesom forkyndelsen - er et løfte fra Gud, kalder det til tro og virker tro, samtidig med, at det kun modtages ved tro⁸⁹⁾.

2. Troen som *fides ex auditu* et *fides sacramenti*.

Såvel forkyndelsen som dåben er ydre ordninger, hvorigennem Gud vil formidle frelsen til mennesket. Derfor hænger troen ved disse. At gøre dette er ikke at efterligne paven, understreger Luther mod "sværmerne", men netop at tro Gud

90). At troen kommer i stand gennem det ydre ord og hænger ved de ydre ordninger, udtrykker Luther ved, at troen er *fides ex auditu* og *fides sacramenti*. Disse er ikke modsætninger, for det er samme Kristus, som males for øje i forkyndelsen, som tilbydes den enkelte i dåbens løfteord.

3. Troen som *opus dei* og som menneskets rettedhed imod Gud.

Hvordan er forholdet mellem det teocentriske og det antropocentriske i Luthers trosbegreb? Et vigtigt sted til at belyse dette spørgsmål er det tidligere nævnte 91) afsnit i *De captivitate*, hvor Luther sonderer mellem de gerninger, Gud gør sammen med mennesket og så troen, som Gud virker *alene* - *sine nobis*. Ligesledes sonderer Luther i skriftet mod gendebærerne mellem troen og troens bevidsthed. Troen er i sig selv usynlig og er ikke empirisk konstaterbart hverken i én selv eller andre⁹²⁾.

Med andre ord: Det teocentriske og det antropocentriske i Luthers trosbegreb forholder sig til hinanden som troen til dens frugter: De hænger uløseligt sammen, men der kan og skal alligevel sondres imellem dem. Det konstitutive for troen er det teocentriske: troen er en gudvirket genfødsel og nyskabelse i mennesket⁹³⁾. Det antropocentriske - det psykologiske - troen som tillid, erkendelse og bekendelse - er følger af troen og derfor nært knyttet til troen selv. Men det antropocentriske er ikke konstitutivt for troen⁹⁴⁾.

C. Fides infantium i Luthers trosbegreb.

Ligger *fides infantium* i forlængelse af Luthers trosbegreb - eller er der i virkeligheden tale om to forskellige - måske indbyrdes modstridende trosbegreber. Blå. Althaus har hævdet det sidste⁹⁵⁾.

Luther taler helt parallelt om barnets og den voksnes tro, når han taler om troen som dåbens fordring og følge, og ligeledes, når han taler om troen som *opus dei*, der gives gennem ydre midler - *fides ex auditu* og *fides sacramenti*. Men Luther har ikke beskrevet *fides infantium* med antropologisk-psykologiske termer: tillid, lydighed osv. Troen som menneskets rettedhed imod Gud mangler. Det afgørende bliver derfor: Selv om Luther tilsyneladende taler helt parallelt om barnets og den voksnes tro, er det så i virkeligheden et andet indhold, der lægges i *fides infantium*?

Althaus tilslutter sig gendebærernes indvending om, hvordan troen hos barnet kan være *fides ex auditu*, når barnet ikke forstandsmæssigt kan tilegne sig ordet. Han mener, at Luther her taler forbi gendebærerne: De mener fornuft i betydningen bevidsthed. Luther derimod mener fornuft i betydningen menneskets syndige og vantrø tanke - og mener derfor, at fornuft (bevidsthed) ikke var en forudsætning, men tværtimod en hindring for Guds virke gennem ordet⁹⁶⁾.

Luthers forståelse af fornuftens rolle hænger sammen med hans lære om arvesynden og viljens bundethed. Også barnet er "eyn kind des zornss"⁹⁷⁾. Det vil - med mindre det genfødes - ikke elske, tilbøede eller søge Gud, men afgude. Som voksen vil denne "indder Sünde-gehören" være bevidst og aktivt villigt. Menneskets jeg - dets vilje og fornuft - vil derfor være en hindring for at modtage nåden⁹⁸⁾.

Brinkel benægter, at Luther og gendebnerne skulle have talt forbi hinanden. Han mener, at der er en reel forskel på, ud fra hvilket udgangspunkt Luther og gendebnerne bestemmer trosbegrebet. Luthers udgangspunkt er teocentrisk: Menneskets påvirkelighed af ordets tiltale og mulighed for at svare på det (dvs. troen) ligger i Guds ords magt alene. Troen er ikke en følge hverken af menneskets viljesafgørelse eller den enkeltes psykologiske forudsætninger (såsom bevidsthed)⁹⁹. Med dette udgangspunkt vil Luther ikke sige, at den bevidste høren og tilegnelse ikke har betydning. Men det er kendetegnende for Guds ords tiltale, at det træffer det enkelte menneske på netop dets personlige udviklingstrin¹⁰⁰.

Brünner støtter denne tolkning og finder endvidere, at den tankegang (at Guds ord har magt til at overskride de grænser, der er for menneskers ord) bekræftes af NT: Jesus talte til naturen, til umælende dyr, til døde og døde og de tiltalte adlød Jesu ord, selv om den naturlige udrustning synes at udelukke muligheden herfor. Ud fra Guds virke gennem ordet i forkyndelsen og sakramenterne kan man ikke derudfra slutte, at ordet kræver bevidst tilegnelse for at kunne virke¹⁰¹.

Brinkel mener endvidere, at gendebneres udgangspunkt er antropocentrisk, idet vurderingen af de psykologiske muligheder i barnet bliver bestemmende for, hvorvidt barnet kan høre Guds ord og tro det. Han mener, at der bag såvel datidens som nutidens (Althaus) indvendinger mod fides infantium ligger en humanistisk-idealistisk tankegang, som har fået et opsving siden Schleiermacher, og som går ud på, at menneskets bevidsthed er det egentlige menneskelige¹⁰².

I en anmeldelse af Brinkels bog i 1959 benytter Althaus anledningen til at tage til genmæle: Han fastholder, at Luthers tale om fides infantium er "ein Postulat, eine Konstruktion, eine Hypothese", som er i modsætning til Luthers trosbegreb såvel som til det bibelske trosbegreb. Troen er fides ex auditu, og menneskets personlige akt. "als setze er (Gott) nicht durch sein Glauben-wirkendes Wort den Menschen als lebendiger Partner Gottes". Brinkel indrømmer jo selv, at noget væsentligt ved fides infantium mangler, nemlig "auf-Gott-ge-richtetsein". Men da er der ifølge Althaus ikke længere tale om tro¹⁰³.

Hvis den tolkning af Luthers trosbegreb, som jeg har argumenteret for i sidste afsnit, er korrekt, mener jeg at måtte konkludere, at Luthers tale om fides infantium ligger i forlængelse af hans trosbegreb. Fordi troens tilblivelse - modsat troens følger - alene kan tilskrives Guds virke gennem ordet, er det konstitutive ved troen ikke menneskets bevidste svar. Her er mennesket ikke "Partner Gottes". Hverken hos barnet eller den voksne er troens tilblivelse noget, Gud skaber sammen med mennesket. Ej heller gælder det kun for barnet, men også for den voksne, at troen altid er bevidst. Luther nævner her som eksempler, at mennesket kan komme i dyb tvivl eller anfægtelser, eller det kan have tankerne andre steder¹⁰⁴.

D. Forholdet mellem Guds gerning og menneskets ansvar.

Jeg har flere gange berørt det problem, at for Luther består en dialektisk spænding mellem, at dåben og troen er Guds gerning samtidig med, at mennesket selv er ansvarlig for modtagelsen og brugen af dåben. Dette paradoks har for mig at se sammenhæng med Luthers prædestinationslære: Når et menneske frelses, skyldes det Guds hemmelige udvælgelse og beslutning alene (derfor kan dåben beskrives som uimodståeligt virkende). Men når et menneske fortabes, skyldes det alene dets egen vantro og afvisning af Guds nåde (derfor taler Luther om vantroens obex og formaner til en ret modtagelse og brug af dåben).

Gefindes dette paradoks også i Luthers tale om barnedåb og barnetro? Luther understreger flere steder, at barnet ikke med fornuften kan spørre for ordet som den voksne. I en bordtale i 1533 siger Luther, at børnene er "capadicas ad accipendam fidem, quia decunt objecta, quae maxime prudentes valde overtunt"¹⁰⁵. Dette er baggrunden for, at Luther kan kalde barnedåben for den allersikreste dåb.

Bl.a. ud fra denne bordtale tolker Brinkel Luther således, at barnet ikke formår at spørre for nåden. Det ejer en iboende modstandsløshed¹⁰⁶. Med andre ord: Paradokset er fjernet. Barnet indgydes troen i dåben ex opera operato.

Jeg mener ikke, at det er en korrekt tolkning af Luther. Flere udtalelser viser, at Luther fastholder, at også hos det spæde barn findes mulighed for at spørre for nåden med vantroens obex. Nok mangler barnet fornuftens modstand, men ikke dermed al modstand. Det er stadig "eyn kind des tzornss". Hans skellen mellem ret dåb og nyttig dåb, og hans tale om, at hvis nogen ikke har troen i dåbsøjeblikket, skal blot tro nu - bliver meningsløs, hvis alle børn indgydes troen i og med dåbshandlingens udførelse. Fides infantium kan ikke gøres til genstand for bevis, men for tro.

Konklusion: Tanken om barnets modstandsløshed er at inddrage antropologisk-psykologiske overvejelser ind i en sag, hvor Luther tænkte eksklusivt teologisk.¹⁰⁷ Årså hvad angår barnedåben lader Luther paradokset stå: Gud alene er såvel dåbens som troens subjekt - men mennesket - inklusivt det spæde barn - er ansvarlig for modtagelsen.

E. Betydningen af kirkens/faddernes tro ved dåben.

Dåbens kristologiske dimension - at Kristus er nærværende til frelse i dåben - giver Luther frimodighed til at tale om fides infantium. På samme måde giver dåbens ecclesiologiske dimension Luther frimodighed til at tale om fides aliena.

Kirkens opgave er ikke udelukkende at forkynde Kristus og så vente på, at mennesker ved dåb ønsker at indtræde i kirken. Kirken må ifølge Luther i tro og bøn støtte og hjælpe de svage til Kristus. Derfor bærer forældre og faddere de små børn til dåben, og frembærelsen må ske i bøn og tiltro til Kristi løfte i dåben. Den fremmede tro erstatter ikke barnets egen tro, men hjælper det til at få dets egen tro.

Fides aliena har ikke blot betydning ved barnedåb. Når Luther taler om.

Wirkung.

Dåbens væsen er at være et "Abbild". Neddækning og ophævelse af vandet er ifølge Rom.6,1f et "Abbild" på Jesu død og opstandelse, og desuden er det et "Abbild" på den forening med Kristus, som virkes af Helligånden (dvs. ånds-dåben). Dåbens væsen er dermed at "bezeugen und besiegeln" Kristi værk og Helligåndens gerning¹⁰⁹.

Dåbens kraft består i at være "eine lebendiger, sprechender Abbild der ganzen Heilsgeschichte". Som en del af den kirkelige forkyndelse er den "ein freies Wort und Werk Jesu Christi selber". Jesus er derfor dåbens herre, og Jesu kraft, som også er dåbens kraft, er ikke bundet til dåbshandlingens udførelse. Dåben er derfor ikke nødvendig til frelse, men menigheden er bundet til dåben. Dog skal den vide, at Kristi rige er større end kirken. Også nøddåb afvises¹¹⁰.

Dåbens hensigt og mål er Guds herliggørelse, som sker, når dåben gør sit kognitive værk. Barth afviser, at dåben er et kausativt eller generativt middel til frelse. Frelsen gives ikke i dåben, men der bliver sagt beskudt om den. I den forstand kan man som Justin tale om dåben som oplysning¹¹¹.

Ud fra dåbens væsen, kraft og hensigt skal nu dåbens ordning bestemmes. Uorden kan ikke tilintetgøre, men fordunkle disse.

På den ene side er det kirkens ansvar med dåbens ordning - det er den, som er pålagt at døbe. Kirken er ansvarlig for, at dens dåbspraksis ikke tilslører dåbens væsen, kraft og hensigt. Kirken må døbe, så det fremgår, at den er kirke i reformatorisk forstand¹¹².

Den anden side af dåbens ordning er spørgsmålet, om den, som skal døbes, er villig til at modtage dåben og stille sig ind under dens forpligtelse¹¹³. Hermed er Barth nået frem til at behandle barnedåben. Barnedåbspraksis leder sig nemlig hverken begrunde eksegetisk eller sagligt. I NT begærer dåbskandidaten selv at blive døbt, og han svarer selv på den bekendelse, han har erkendt som genstand for sin tro. Hverken velsignelsesperikopen eller 1.Kor.7,14 siger andet end, at Guds rige er større end kirken - ikke at børn skal døbes. Kun et sted kan til nød begrunde barnedåb - nemlig husstandsda i Acta. Dog viser konteksten her, at forkyndelse og tro går forud for dåb¹¹⁴.

Lige så kraftigt afviser Barth reformatorernes argumentation, både når argumentet er fides aliena, og - endnu mere - når de talte om fides infantium. Til troen hører muligheden for personlig bekendelse, hvorfor barnedåben får karakter af en voldsakt. Calvin har talt om barnets troskim og også begrundet barnedåben med den senere tilkommende tro og bekendelse, men er i strid med sig selv ved samtidig at understrege, at til dåben hører troens bekræftelse og vilighed. Når Schleiermacher siger, at konfirmationen fuldstændiggør dåben, har han jo indrømmet, at barnedåben kun er en halv dåb.

Den egentlige argumentation for at bibeholde barnedåb, mener Barth, ikke er eksegetiske overvejelser, men ønsket om at bevare Corpus Christianum, Folkekirken¹¹⁵.

hvordan de anfægtede med frimodighed skal gå til alterbordet, siger han, at de må gøre det i tiltro til kirkens tro.¹⁰⁸

V. SAMMENFATNING: LUTHERS FORSVAR FOR BARNEDÅBEN.

Barnedåbens lange tradition i kristenheten og erfaringsvidnesbyrdet om, at mange barnedøbte har fået Helligånden, er afgørende, men ikke endegyldige argumenter i Luthers forsvar for barnedåb. Endegyldigt er derimod forsoningens og dåbsbefalingens universalitet - "alle folkeslag" betyder også alle aldersgrupper. Det bekræftes af, at Jesus blandt sine disciple også medregner små børn, ja, stiller dem op som forbilleder og vilsigner dem. Også apostlenes praksis med at døbe huse er en bekræftelse af barnedåb.

Når Jesus omtaler børnene således, har han dermed bevidnet, at børn kan tro. Ingen kan nemlig regnes med til den kristne menighed og høre til i Guds rige uden tro.

Såvel barnets som den voksnes tro er Guds gave, virket - når og hvor Gud vil - gennem forkyndelsen og sakramenterne. I tro på, at Gud vil virke troen i barnet, bærer kirken børnene til dåben. Dog døbes hverken barnet eller den voksne på grundlag af troen eller troens bekendelse, men alene på Guds befaling.

Understreningen af Dåben som objektiv gudsgerning og som hvilende på et grundlag uden for mennesket selv får ikke Luther til at benægte sammenhængen mellem dåb og tro - heller ikke ved barnedåb. Fides infantium er centralt placeret i Luthers forståelse af barnedåben. I forlængelse af Luthers teocentriske trosbegreb understreger Luther, at fides infantium er en mulighed, som ikke kan tilskrives de psykologiske muligheder i barnet, men skyldes Guds ords magt til at sprænge de grænser, menneskets ord har. Også kirkens - fadderens og forældrenes - hjælpende tro ved at fremføre og bede giver Luther frimodighed til at tale om fides infantium.

VI. KRITISKE INDVENDINGER MOD LUTHERS LÆRE OM BARNEDÅB OG BARNEIRO.

Luthers forsvar for barnedåben har ikke fået lov at stå uimodsagt. Debatten herom har i dette århundrede båret præg af, at en betydningsfuld teolog som Karl Barth har vendt sig imod barnedåbspraksis. I det følgende vil jeg undersøge Karl Barths indvendinger mod Luthers syn og lidt af den diskussion, det har forårsaget. Også en barnedåbsdebat på dansk jord skal inddrages - en debat forårsaget af en studierapport fra Det økumeniske Fællesråds dåbsgruppe, forfattet af Peder Højen. Formålet er at undersøge, hvor de springende punkter findes i Luthers syn, og hvilke spørgsmål, der bestemmer en stillingtagen for eller imod barnedåb.

A. Karl Barths angreb på barnedåben i 1943.

Jeg vil i det følgende gengive Barths hovedsynspunkter i 1943, samt Schliers svar herpå. Derefter sætter jeg debatten i relation til Luthers dåbssteologi og forsvar for barnedåb

a) Die kirchliche Lehre von der Taufe.

Barth afrunder med et afsnit om dåbens virkning. Denne er hverken afhængig af den døbedes kirkes renhed eller urenhed, eller af modtagerens fromhed eller vantro. I den forstand (som Luther siger i De Captivitate) er dåben uimodståelig virksom. Der findes ingen obex, som kan hindre dåben i at virke. Barth beskriver denne uimodståelige virkning således, at den døbt stilles under "der Zeichen der Hoffnung". Tegnet peger både bagud til Jesu død og opstandelse og frem mod Jesu genkomst. I den forstand kan man tale om, at enhver døbt har en "character indebilis".

Tegnet må til stadighed gribes i tro, men hverken ved fornægtelse eller foregæt kan man miste det. Derfor er gendåb at ringeagte dåben og er gudsbe-spottelse 116).

Barths argumentation mod barnedåb kan sammenfattes i følgende punkter:

1. Dåben er efter sit væsen et talende "Abbild" på frelsesbegivenheden i Jesu død og opstandelse. Den har kognitiv karakter.
 2. Dåben har sin kraft fra Kristi frie ord og værk og virker derfor ikke uden undtagelse. Den er ikke frelsesnødvendig.
 3. Dåben bevirker, at den døbt stilles under Kristi døds og opstandelses tegn og binder ham således til dens trøst, formaning og forpligtelse.
 4. Konklusion: en ordentlig dåb kan kun være en dåb af den, som frit har afgjort sig for den og bekendt sig dertil, men ikke umyndiges dåb. 117)
- b) Schliers svar på Barths angreb på barnedåben (1947).
- Schlier udlægger sin dåbsforståelse fra en række NT-lige dåbstekster. Uden at gå nærmere ind på hans eksgeese vil jeg opsummere hans dåbsforståelse i følgende punkter:
1. Dåben er et "signum instrumentale", som virker ved at udføres og er den instrumentale årsag til vor frelse 118)
 2. Dåben er nødvendig til frelse, fordi Jesus har bundet sin nåde til dette middel 119)
 3. Dåbens virkning er at indlemme i kirken og give en grundlæggende nådesmeddelelse (genfødsel). I forholdet til dåben er forkyndelsens virkning kun foreløbig eller udfyldende 120)
 4. For den voksne er personlig tro en nødvendig disposition og betingelse for at blive døbt, men det, troen forbereder sig til og er henvist til, er frelsen i dåben 121).
- Ud fra denne dåbsteologi udlægger Schlier sit forsvar for barnedåben:
- Først mener han at finde en inkonsekvens hos Barth. Hvis dåbens væsen udelukkende er af kognitiv karakter, er barnedåb ikke blot forduklende, men fuldstændig meningsløs (som at ville prædike for spedbørn). Schlier finder det altså inkonsekvent, at Barth ikke går ind for gendåb 122)
- Schlier finder det altså ret at døbe børn. Selv om de ikke har den personlige tros disposition, mangler de den negative (den personlige vantro). Ja - ikke blot kan man døbe børn, men da dåben er nødvendig til frelse, skal man gøre det.

Til Barths påstand, at det egentlige motiv til at fastholde barnedåben, er folkekirketanken, stiller Schlier det modspørgsmål, om dette er illegetimt. Evangeliet er jo for alle. han spørger endvidere, hvorfor Barth ved, at voksendåb og frivillighedskirke kan bevare fra folkekirketanken 123).

c) Diskussionen set i relation til Luthers dåbsforståelse.

Den forskellige opfattelse af barnedåbspraksis viser sig at have rod i dybere liggende forskelle i teologisk grundposition:

1. Forskellig dåbsteologi.

Diskussionen mellem Barth og Schlier drejer sig om, hvorvidt dåben er et kognitivt eller et kausativt virkende middel.

Schliers forståelse af dåben som en objektiv nådesmeddelelse i og med dens udførelse gør barnedåb uproblematisk. Hans tale om dåben som et signum instrumentale er en parallel til den katolske tale om dåben som "signa efficaciat gratiae", som Luther kraftigt vendte sig imod i De Captivitate 124) med argumentet, at dåben ingen virksom kraft har uden i sammenhæng med troen. Også net det forkyndte ord, ligger han det katolske syn nærmere end det lutherske.

Barth mener sig i overensstemmelse med mange af Luthers grundtanker angående de tro og dåb. Dette ses bl.a. af, at Luther ofte citeres med tilslutning (f.eks. dåbens udførelse ved neddykning, betydningen af Jesu egen dåb, dåbens baggrund i forsoningen og billedet på menneskets fornyelse 125)). Dog er det et gennemgående træk hos Barth, at dåben - som et element i forkyndelsen - skal bevidne frelsen, mens det gennemgående hos Luther er, at dåben - som også forkyndelsen - er Kristi personlige nærvær for at skænke frelsen 126).

Josefson mener, at denne forskel i Luthers og Barths dåbsteologi skyldes en forskellig grundkonception, som f.eks. rører sig, når Barth tager afstand fra Luthers tale om Guds personlige nærvær i de synlige ting (så at vandet kan kaldes guddommeligt). Barth bibeholder en distance mellem transcendenten og immanensen og tager derfor afstand fra at tænke sig Guds nærvær i skabningen radikalt. Ud fra sin filosofiske transcendentstanke betoner Barth menneskets erkendelsesbehov, hvor Luther understreger menneskets forløsningsbehov 127).

2. Forskellig trosbegreb.

Hos Schlier medfører betoningen af dåbens virkning i og med dens udførelse, at det afgørende bliver ikke at spørre for nåde ved bevidst vantro. Fordi barnet ikke er bevidst vantro, bliver barnedåb ikke noget problem.

Selv om Barth også taler teocentriske om troen (som Helligåndens dåb i hjertet 128)) er det et anliggende for ham at understrege, at troen er menneskets personlige svar og afgørelse på Guds selvbekræftelse. Modsat Luther bliver det antropocentriske kognitivt for troen, hvorved al tale om fides infantium bliver absurd 129).

3. Forskelligt syn på barnets (af kristen herkomst) stilling-kristologisk og ecclesiologisk.

Her indtager Barth en særstilling i forhold til både Luther og Schlier ved at betone, at barnet forud for "dåben" er med i Kristi rige. Barth sonderer mellem Kristi rige og kirken ¹³⁰. Kun den bevidst og personlig troende hører med til kirken. Schlier mener, at barnet - fordi det ikke har vantroens negative disposition - skal døbes og derved optages i kirken. Luther adskiller sig fra både Barth og Schlier ved at hævde troens frelsesnødvendighed også for barnet, og kirken må derfor hjælpe barnet til denne tro ved at række det dåben ¹³¹.

Endnu et alternativ er Althaus, som mener, at sønner og døtre af kristne forældre er "fødte medlemmer" af kirken (og Kristi rige), hvorfor de ved dåben også må offentlig indlemmes deri ¹³².

B. Den danske dåbsdebat 1977-1982.

Den danske dåbsdebat kom også til at berøre Luther dåbsforståelse og forsvar for barnedåben. I det følgende vil jeg gengive hovedsynspunkterne i: a) Højens indlæg i 1977, b) Jørgensens og c) Prenters svar i 1978, samt d) Højens svar til sine kritikere i 1982. Endelig e) sættes debatten i relation til Luthers dåbsforståelse og forsvar for barnedåben.

a) Højen 1977.

Det, som legitimerer dåben, er for Højen ikke en indstiftelse af Jesus, men dens funktion inden for rammerne af frelseshistorien og Kristusbegivenheden, om den "Christum treiben". Denne funktion bestemmes nærmere: Dåbens objektive væsen er at være en "indvielse" og "besegling" af menneskes medlemskab på Guds folk. Den er "delagtiggørelse i frelsesbegivenheden og fællesskabet med Kristus", hvilket vil sige retfærdiggørelse. Dåbens promissio-karakter gør, at den er en engangshandling ¹³³.

Troen er ingen betingelse, men en uopgivelig forudsætning for dåben. Dåben virker nemlig ikke ex opera operato, men ved troens modtagelse. Troen, som i NT altid går forud for dåben, kan ikke virkes ved dåbens promissio, men ved forjættelsens tydeord, dvs. den forudgående forkyndelse ¹³⁴.

I tilslutning til Barth understreger Højen, at dåbens funktion er ikke at være et frelsesnødvendigt nådemiddel eller sakramente, men dens funktion er kognitivt at pege på Kristus. Frelsen er i NT bundet til troen, ikke til dåben ¹³⁵.

I indholdsbestemmelsen af sit trosbegreb betoner Højen, at "troen er fides ex auditu og menneskets personlige afgørelse, som den manifesterer sig i meta-noia og tillid til Guds løfte". Herudfra afvises at praktisere nøddåb og barnedåb, hvad enten man søger at legitimere det i fides infantium eller fides vicaria ¹³⁶.

Luther siges at have gennemløbet en "beklagelig" udvikling. Mens Luther i 1521 grundede barnedåben på fides vicaria, skiftede han i 1522 til at tale om fides infantium - indtil i 1529, hvor han understregede dåbens gyldighed i kraft af dens blotte udførsel. Luther har hermed ifølge Højen løstrevet den

sammenhæng mellem tro og dåb, som han ellers andre steder betoner ¹³⁷.

Teologisk bliver barnedåb kun mulig, når den meddeles på fides vicaria ecclesia (om end det er i strid med, at troen er en personlig afgørelse). Kirkelig set bliver den kun meningsfyldt, hvis forældrene vil opdrage barnet i den kristne tro. Bedre var dog at udskyde dåben, også for på den måde at markere, at børn i kraft af deres kristne herkomst eo ipso hører med til kirken.

Endelig tager Højen kraftigt afstand fra, at folkekirkens medlemmer har u-betinget krav på dåb og fra overhovedet at ville opretholde spædbarnedåb for folkekirkens skyld ¹³⁸.

b) Poul Henning Jørgensen 1978.

Jørgensen anfører visse eksegetiske indvendinger mod, at Højen ikke vil føre dåben tilbage til den historiske Jesus: 1) Jesu egen dåb af Johannes, 2) dåbens almenhed i NT og 3) velsignelsesperikopens "Sitz im Leben" ¹³⁹.

Men han mener ikke, at det egentlige problem kan løses ved eksegetiske overvejelser, men er et bagomliggende hermeneutisk problem: Hvordan forholder sola fide og sola scriptura sig til solus Christus ¹⁴⁰. Når Højen ikke vil føre dåben tilbage til Jesus, da skyldes det ifølge Jørgensen, at han har overordnet sola scriptura over solus Christus - givet sig ind under et eksegetisk pavedømme ¹⁴¹. Ligeledes må dåben og retfærdiggørelsen knyttes sammen i solus Christus. Hvis retfærdiggørelse ved tro overordnes dåben, da bliver troen "subjektivistisk, pietistisk eller fideistisk" - og det er netop, hvad Højen har gjort ¹⁴².

Trosbegrebet er netop det springende punkt, mener Jørgensen. Det er Højens trosopfattelse, der gør spædbarnedåb problematisk. Som alternativ hertil vil Jørgensen sætte Luthers "cirkulære" trosopfattelse, hvor tro og dåb er reflekteret sammen, således at man ikke kan tale om tro uden dåb eller dåb uden tro. Troen er for Luther ikke menneskets afgørelse, men fides sacramenti. Troen realiseres aldrig til mennesket selv, men til Kristus, Guds ord og løfte. Fordi også "sværet", afgørelsen, modtagelsen af dåben er gave, er fides infantium centralt placeret i Luthers trosopfattelse - og ikke en kedelig lapsus dertil. Fides er altid udleveret til Kristus, hvad enten den er spædbarnets tro, den anførtes tro eller den sovendes tro ¹⁴³.

Jørgensen vil med Luther fastholde, at også fides infantium er fides ex auditu. Ikke bare barnets, men også den voksnes høren er et under. Også antropologisk-psykologisk finder Jørgensen det forkert at afvise, at barnet kan høre. F.eks. taler enhver mor med sit spæde barn ¹⁴⁴. Angående nøddåb siger Jørgensen, at også børn er syndere ifølge Rom.3,23, og det kan aldrig gå hurtigt nok med at få syndernes forladelse. Derfor er enhver dåb en nøddåb ¹⁴⁵.

c) Regin Prenter 1978.

Prenter vender sig kraftigt imod, at man som Højen bestemmer dåbens plads i frelseshistorien uden hensyntagen til, om dåben stammer fra Jesus eller ej. Hvis dåben ikke går tilbage til Jesus selv, er det forkert at døbe i hans navn ¹⁴⁶.

Hvad angår barnedåben, mener Prenter, at NT's tavshed om barnedåb kan bruges som argument for eller som argument imod. Men oikos-stederne i NT viser i det mindste, at de første kristne ikke blot døbte individuelle personer, men familier. Det er også lettere at forstå barnedåbens og voksensdåbens fredelige sameksistens på Tertullians tid, hvis man antager, at de første kristne har døbt familier inklusiv børn og enkeltpersoner jævnsides - end at antage, at de kun praktiserede voksensdåb¹⁴⁷.

Det afgerende spørgsmål, som må stilles NT, er imidlertid, om der her findes en opfattelse af dåb, som gør barnedåb til frafald fra kristen dåb¹⁴⁸. Det fører ind på spørgsmålet om forholdet mellem tro og dåb. Også Prenter vil stille Luthers syn op som alternativ til Højens. Sidstnævnte har skildret forjættelsen fra dåben, hvorved kun ordet for dåben kan vække troen. Hos Luther kan både forkyndelsen og dåben vække troen. Prenter mener, at Højens trosbegreb, hvor tro er en menneskelig forudsætning for dåben, gør troen til en ren gerning, uanset at Højen forsøger at skelne mellem betingelse og forudsætning¹⁴⁹.

Prenter afviser kraftigt, at fides infantium skulle være en "forlegenhedstheori" hos Luther. Ivertimod mener han, at den udtrykker noget centralt ved dennes trosopfattelse, nemlig dette, at "troen i sin intentionallitet overskrider individualitetens grænser til to sider, dels i retning af Gud, dels i retning af mennesket"¹⁵⁰. Det er med andre ord for snævert at lade troen være den enkeltes bevidste afgørelse. Både den anfægtede tro og spædbarnets tro er tro - selv om troens bevidste indhold er reduceret til et nulpunkt. Den er en tro, som bæres af Kristi og kirkens/faddernes stedfortrædende tro¹⁵¹.

d) Højen 1982.

Højen afviser den anklage, at han skulle have gjort den historisk-kritiske metode normativt i teologiske spørgsmål. Ivertimod har han søgt at anvende det lutherske, kristologiske kriterium (Christum treiben) til at finde ud af, hvad i Skriften, der virkelig er normativt. Når han har afvist spædbarnedåb, er det, fordi den ikke driver på Kristus - ikke, fordi den ikke kan føres tilbage til NT¹⁵². På Prenters spørgsmål, hvilken autoritet over Kristus, der har ført dåben ind i kirken, svarer Højen, at det har Helligånden. "Det kan undertiden være inden for rammerne af kirkens pligt og myndighed at indføre nyheder", der som sådanne ikke har sin rod i den historiske Jesu liv og virke.¹⁵³

Højen afviser Prenters udsagn, at dåben er i største overensstemmelse med NT's dåbsforståelse. NT's sammenkædning af dåb og tro gør spædbarnedåb uforenelig med NT's dåbssyn¹⁵⁴.

Højen vil ikke afvise, at dåben kan have en sakramental dimension, men mener, at det er ubibelsk at forstå dåben som et sakramente, der bevirker troen¹⁵⁵. Argumentet med arvesynden som begrundelse for neddåb og barnedåb afvises. Sandheden i at tale om arvesynden er, at det hører med til menneskets væsen at stå i et negativt, døbringende forhold til Gud. Men barnet af kristne forældre er en undtagelse. Det er helligt og syndfrit fra fødselen, jvn. 1.Kor.7,14¹⁵⁶.

på baggrund af, at en stor del af diskussionen her drejer sig om trosbegrebet, følger et uddybende afsnit herom. Jørgensen og Prenter har nok præsenteret Luthers trosbegreb, men ikke påvist, om dette er bibelsk.

Også Højen vil fastholde dåbens objektivitet uafhængig af modtagerens tro/vantro, men mener, at Luther i katekismen har understreget objektiviteten så stærkt, at han har underkendt troens betydning¹⁵⁷. hvad angår selve indholdsbestemmelsen af troen, vil Højen nok medgive Prenter, at den troendes bevidsthed ikke kan rumme troens genstand. Men fordi troen også er en psykologisk størrelse, må den være bevidst for at kunne have mening. Dermed afvises fides infantium som selvstændig tro. Den anfægtedes tro har stadig et element af bevidst udleverethed i sig; ellers er der tale om gudløshed¹⁵⁸.

Det andet springende punkt er, hvorvidt dåben kan virke troen. Højen mener her, at Prenter tilkender dåben en sakramental virkning uafhængig af og løst fra ordets forkyndelse - ved at lære, at børnene ex opera operato skænkes troen. Det spæde barn kan måske nok høre forkyndelsen i dåben, men det kan ikke erfare denne forkyndelse som et møde med Kristus. Først når mennesket positivt udleverer sig til Kristus, svarer ja til ordet, tror det¹⁵⁹.

Mod Jørgensens argument, at troen er gudvirket og altid et under, svarer Højen, at et under altid har synlige virkninger - hvilket fides infantium ikke har. Han vil fastholde, at troen på samme tid er Gud-virket og menneske-villet. Ifølge NT er det ikke blot nødvendigt, at Gud bevirker troen, men også, at mennesket tilslutter sig, afgør sig. Hvordan kan man ellers forklare, at mange afviser evangeliets tiltale¹⁶⁰?

Højens konklusion: Skal NT alene være normativt, vil spædbarnedåb næppe være muligt. Men som en ny erkendelse siden 1977 vil Højen mene, at da børn af kristne forældre i kraft af deres herkomst er medlemmer af menigheden, vil det være naturligt at besejle dette medlemskab med dåben. Det er i så fald blot en anden dåb end den NT-lige¹⁶¹.

e) Debatten relateret til Luthers dåbsteologi og forsvar for barnedåb.

Jeg vil her koncentrere mig om 3 spørgsmål: 1) Kan dåben virke troen - eller kun forkyndelsen? 2) Står spædbarnet i en særstilling? og 3) Trosbegrebet?

1. Kan dåben - eller kun forkyndelsen - virke troen?

Både Jørgensen og Prenter søger at fastholde NT's sammenkædning af dåb og tro ved at betone, at dåbens løfte og tegn kan skabe troen. Selv om dette også er Luthers anliggende, er det for mig at se et spørgsmål, om ikke de går et skridt videre end Luther. F. eks. siger Jørgensen: Fordi Guds promissio cirkulært omskriver både troen og dåben, hører de naturligt sammen, men hører sådan sammen, at troen bliver opfyldt promissio ved at dåben opvækker og kalder til tro¹⁶². Til dette vil jeg spørge: Har dåben altid den virkning? Er der tale om en tros-ex-opera-operator?

Som jeg tidligere har søgt at påvise (i afsnit IV.D), taler Luther bevidst paradoksalt om dåbens virkning: 1) Dåben er uimodståelig virkende og trosskabende. men 2) vantrøens bom findes både før, i og efter dåben. Det forekommer

mig, at Jørgensen udelukkende betoner ad 1, mens ad 2 står meget svag.

Sammen tendens synes jeg at spore hos Prenter. Det kommer endnu stærkere frem i hans dogmatik, "Skabelsen og Genløsning". Når han for eksempel meget kraftigt betoner, at "genfødselen som begivenhed er eksklusivt bundet til dåben"¹⁶³ - har han så ikke rendyktet ad 1 på bekostning af ad 2? Vil det sige, at et menneske genfødes i dåbsøjeblikket - uanset evt. vantrø? Eller vil det sige, at dåben altid skaber den tro i dåbsøjeblikket, som kan modtage genfødselen? Vil Prenter med Luther kunne sige, at en dåb uden tro er "ein bloss unfruchbar Zeichen"?

Derfor mener jeg, at Højen med en vis ret kan anklage Prenter for at have tildelt "den sakramentale akt en frelsende betydning uafhængig af og løst fra ordets forkyndelse"¹⁶⁴.

Samme anklage mener jeg ikke, at Højen kan rette mod Luther selv. Denne kan bruge stærke ord om dåbens væsen og virkning, men tilkender ikke dåben en frelsende virkning uafhængig af ordet eller troen. Jeg finder derfor ikke Højens påstand helt korrekt, at Luther i katekismen betoner dåbens objektive gyldighed så meget, at han glemmer dåbens uløselige sammenhæng med troen¹⁶⁵. For det første er Luthers hovedfront genløberne, og Højen afviser selv genløb ved at understrege dåbens objektivitet¹⁶⁶ for det andet er Luthers anliggende med at understrege, at dåbens grundlag ikke er troen, at han vil forankre troen i noget objektivt uden for mennesket selv. Anliggendet er ikke at løsrive troen fra dåben.

Spørgsmålet er for mig at se også, om Højen ved totalt at afvise at døbe på andet end den personlige, bevidste tro kan undgå den anklage, Luther rettede mod genløberne, at de byggede på visheden om troens tilstedeværelse i stedet for på troens genstand¹⁶⁷.

2. Står barnet i en særstilling?

I tolkningen af 1.Kor.7,14 kommer Luther¹⁶⁸ og Højen ud fra forskellige forudsætninger til forskelligt resultat. Højen tolker det således, at Paulus her siger, at barnet af kristen herkomst er helligt og syndfrit fra fødselen. Det er med andre ord frelst uden tro. Hans forudsætning er, at det er absurd at tale om barnets tro.

Luther vil tolke stedet således, at når barnet bestemmes som helligt, er det et indirekte vidnesbyrd om, at det tror. Luther forudsætter her, at ingen kan være hellig uden at være retfærdiggjort ved tro.

Det springende punkt bliver deres forudsætning, deres udgangspunkt. Højens udgangspunkt er psykologiske overvejelser (barnet kan ikke høre eller forstå forkyndelsen som Guds tiltale), mens Luthers er teologiske overvejelser (at NT beskriver troen som frelses- og retfærdiggørelsesnødvendigt).

Et spørgsmål til Højen: Er det ikke inkonsekvent at sige, at troen er eksklusivt frelsesnødvendig¹⁶⁹, når barnet af kristne forældre er frelst uden tro?

3. Trosbegrebet.

Hvad angår trosbegrebet, vil jeg henvise til min behandling i afsnit IV.D. Det afgørende spørgsmål er ikke, om troen skal forstås antropocentrisk eller teocentrisk, men om det er det første eller sidste, der konstituerer troen. Her svarer Højen det antropocentriske¹⁷⁰, mens Jørgensen og Prenter følger Luther og svarer det teocentriske.

Spørgsmålet er for mig at se, om ikke Højens afvisning af Luthers teocentriske trosbegreb må indebære et dybere ligende opgør med Luthers radikale tale om viljens bundethed og deraf følgende soteriologi. Højen rejser selv spørgsmålet, hvad der er forklaringen på, at ikke alle, som hører ordet, også modtager frelsen. For Luther fandtes denne forklaring ikke. Det er en del af Guds hemmelige prædestination. Derfor er der denne uøselige spænding i Luthers dåbsteologi mellem Guds uløselige virkning i dåben og menneskets personlige ansvar. For Højen findes "en nærliggende forklaring" i mennesket - om den enkelte beslutter sig for at modtage eller afvise ordet¹⁷¹.

VII. KONKLUSION.

Selv om NT ikke udtaler sig eksplicit hverken om barnedåb eller barnetro, kan en stillingtagen til barnedåbens berettigelse efter min opfattelse ikke ske uafhængig af de bibelske skrifter. Det ligger uden for denne opgaves ramme at foretage en eksegesis af de relevante tekster i NT eller vurdere den eksegetiske grund af denne opgave at have afklaret, hvilke hovedspørgsmål, der må stilles til de NT-lige tekster. Stort set mener jeg, at der er 3 springende punkter, som må afklares i lyset af NT:

1) Findes i NT en dåbsteologi, som gør det naturligt/utilladeligt : at foretage barnedåb? Dette grundlæggende spørgsmål kan udspecificeres i en række hjælpespørgsmål: a) Er dåben overordnet, sideordnet eller underordnet forkyndelsen? b) Er dåbens væsen primært kausativt at meddele frelsen - eller primært kognitivt at bevidne den? c) Er troen en følge af dåben - eller er troen, virket ved den forudgående forkyndelse, en forudsætning for dåben - eller er troen både dåbens fordring og følge.

2) Indtager barnet af kristen herkomst en særstilling ifølge NT? Sagt med andre ord: Er troen ikke frelsesnødvendig for barnet, men er det uden tro delagtig i Kristi rige og medlem af Kirken? Eller er det uden for Guds rige og kirken p.g.a. arvesyndens?

3) Hvilket trosbegreb findes i NT? a) Hvad konstituerer troen: det teocentriske, at Gud virker ved ordet 'svaret' i barnet (hvorved det bliver meningsfyldt at tale om fides infantium) - eller det antropocentriske, at troen er menneskets svar på ordets tiltale (hvorved fides infantium er udelukket). b) Er troen et individualistisk jeg-du forhold til Gud - er troen personlig samtidig med, at den kan være hjulpet i stand og støttet af andres tro - eller er det ifølge NT muligt at tale om en stedfortrædende tro som en erstatning for en personlig tro?

NOTER:

- 1) WA 2 727,24-25 2) 727,10-19 3) 727,30-729,5 4) 731,3-16 Jvn. Hæglund, 280-86
 5) 732,1-5 6) 730,21-22 7) 730,22-731,2 8) 733,34-35 9) 733,38 731,9-11 10) 733,11ff
 732,2f 734,3-5 11) WA 6 532,24-25 12) 527,33-34 529,22ff 13) 530,18f 14) 527,36-
 528,1 15) 530,16-18 16) 530,21-28 17) 533,15 18) 533,29ff 534,1 19) WA 7 321,26-28
 20) WA 6 533,16f 21) 532,29 529,36 538,7-12 22) WA 7 317,25ff 321,9ff 23) Gædvik (GR)
 102-104 24) KK 515,26-27 25) KK 515,24-34 DK 691,21-693,25 26) DK 693,45-694,1 Jvn.
 KK 516,11-12 27) DK 694,23 & 29-30 696,12-15 KK 516,20 28) DK 704,11-12 29) DK 707,
 1-10 30) DK 695,36-41 Jvn. KK 515,36-516,2 31) GR 36 32) DK 704,29-49 33) DK 693,43
 34) KK 516,1 35) DK 696,26-45 36) DK 697,1-20 37) DK 697,40-49 38) DK 705,38-39
 39) DK 704,11-12 40) DK 697,40-42 703,34ff 41) DK 702,30-703,3 42) WA 7 321,17
 43) WA 26 127,25-31 Jvn. GR 128 44) Ar.Sm. 450-1-8 45) WA 7 323,22-23 46) WA 57,Hebr.
 170,10ff iflg. Brinkel(80) 24 47) BR 24-29 48) WA 1 333,13f, iflg. BR 30 49) BR 29-32
 50) BR 32-34 51) WA 6 538,6-11 52) BR 34-36 53) WA 7 321,15-18 54) Althaus (AL) TLZ,
 1948 709 Højten, 1977 121f 55) BR 37-38 56) BR 43-44 59) WA 26,146,32ff 155,39 166,30
 60) 167,19ff 168,27ff 61) 168,12-26 62) 156,4-6 63) 158,27-159,14 64) 158,27-159,14
 64) 158,34-36 65) 154,1ff 66) 156,16-28 67) 156,29-157,6 68) 157,6-23 163,11ff 69) 154,
 17-30 70) 154,31ff 71) 165,2-7 72) 164,39 73) 165,7-34 164,24-38 154,17-155,28
 74) DK 700,39-701,20 75) DK 701,30-702,7 76) DK 702,32-37 77) DK 702,45-49 78) TLZ
 1948 710-11 79) DK 697,40-49 705,38-39 80) BR 59-68 81) TLZ, 1948 711 82) TLZ 1959
 867 83) BR 70 84) GR 146 85) Ar.Sm. 449,5-15 86) GR 66: 87) GR 77 88) Jvn. side 2-3
 89) Jvn. P.H. Jørgensen, 28-29 & Schlink, 105 90) WA 26 146,32ff 91) Jvn. s.2
 92) WA 26 155,25-29 93) Hæglund, 287f 290f 94) GR 170 95) TLZ, 1948 710-11 96) TLZ
 1948, 710 97) WA 2 728,4-6 98) BR 75-76 99) Luther afviser helt at spekulere
 på, hvordan et spædbarn kan tro WA 26 157,4-6 100) BR 94-95 101) Brinner 94-95
 102) BR 95-96 103) TLZ 1959, 867-68 104) Jvn. GR 170-72, BR 94f 105) WA Ti 3 nr.
 2904a, 62, 25f, iflg. BR 76 note 45 106) BR 76 107) Hubert 149-150 108) BR 29ff, 86-
 88 109) Barth(BA) 3-8 110) 8-16 111) 16-22 112) 23-28 113) 28-29 114) 29-32
 115) 32-40 116) 41-48 117) Jvn. Schlier 109-110, Hubert, 26 118) Schlier, 110-113
 119) 113-117 120) 117-121 121) 122-123 122) 123 123) 123-129 124) WA 6 535,15f
Ar.Sm. 450,1-8 125) Josefson, 218f 126) TLZ, 1949, 710 127) Josefson, 226-227
 128) BA 5 129) BA 28 & 33 130) BA 30-31 131) Jvn. Ar.Sm. 450,10-12 132) TLZ,
 1949, 711-12 & AL 1952, 552-53 133) Højten (H0), 1977 115-117 134) 117-20 & 123
 135) 120 136) 120-24 137) 121-22 138) 124-128 139) Jørgensen, 16-18 140) 20-21
 141) 23-24 142) 21-22 143) 27-32 144) 33-34 145) 34-36 146) Prenter 42-49 147)
 49-54 148) 50 149) 54-57 150) 58 151) 57-59 152) H0 1982, 94-98 153) 105 154)
 107-114 155) 116-118 156) 118-122 157) 122-26 158) 127-129 159) 129-32, 160) 133
 -135 161) 139-144 162) Jørgensen, 29 163) Prenter, 1979 510 164) H0 1982, 130
 165) H0 1982, 125 166) H0 1977, 121 & 1982, 125 167) Jvn. s.10 168) Luther
 nævner ikke 1. Kor. 7, 114 i skriftet mod gendøberne, men en række andre steder,
 hvor børn omtales som "unschuldig" WA 26 156, 8-17 169) H0 1982, 117 170) H0
 1982, 135 171) 135

LITTERATURLISTE:

- Luther, Martin: Ein Sermon von dem Sakrament der Taufe
 Dr. Martin Luthers Werke, Weimarer Ausgabe, Weimar 1883f (WA) Bd.2, p.727-37 (11)
 : Grund und Ursach. WA bd. 7, p. 309-45 (22)
 : De captivitate Babilonica ecclesiae praeludium WA bd.6, p.526-43 (18)
 : Von der Wiedertaufe, an zwei Pfarrherrn WA bd.26, p.144-174 (30)
 : Der Kleine Catechismus
 Die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche Göttingen 1979 (BEK) p.515-17 (2)
 : Deutsch Catechismus BEK p. 691-707 (11)
 : Die Schmalcaldischen Artikel, BEK p. 449-56 (4)
-
- Althaus, Paul : Martin Luther über die Kindertaufe
 Theologische Literaturzeitung (TLZ) 73.Jrg. 1948 nr.12 p.705-14 (8)
 : Was ist die Taufe TLZ Jrg. 1949, nr.12 p.705-14 (8)
 : Die Christliche Wahrheit. Gütersloh 1952 p.547-63 (15)
 : Brinkel, Karl: Die Lehre Luthers von der fides infantium bei der Kindertaufe (ammeldeise) TLZ 89 Jrg.1959 nr.11, p.866-69 (4)
 Barth, Karl: Die kirchliche Lehre von der Taufe. Theologische Existenz Heute München 1947 (40)
 Brinkel, Karl: Die Lehre Luthers von der fides infantium bei der Kindertaufe. Theologische Arbeiten 7, Berlin 1958 (120)
 Brunner, Peter: Taufe und Glaube - Kindertaufe und Kinderglaube Pro Ecclesia, Hamburg 1962, p.165-182 (17)
 Grünvik, Lorenz: Die Taufe in der Theologie Martin Luthers Abo 1968 (230)
 Hæglund, Bengt: De homine. Studia Theologica, Lundensia 18, Lund 1959 p.279-360 (77)
 Hubert, Hans: Der Streit um die Kindertaufe. Frankfurt M, 1972 p.17-32 & 132-194 (78)
 Højten, Peder: Tro og Døb. Lumen 20. Årg.1-2 1977 p.115-132 (16)
 : Døb og tro eller tro og døb. Økumenisk Fællesråd (ØKF) København 1982, p.91-144 (53)
 Josefson, Ruben: Wort und Zeichen. Kerygma und Dogma 2.Jrg. Heft.1 1956 p. 218-27 (10)
 Jørgensen, Poul Henning: Trodøb ..og .. Døbetro ØKF KBH 1982 p.15-38 (22)
 Prenter, Regim: Skabelse og Genløsning København 1979 p.503-16 (13)
 : Tro og døb. ØKF KBH.1982 p.39-66 (27)
 Schlier, Heinrich: Zur kirchliche Lehre von der Taufe. Zeit der Kirche Freiburg 1956 p.107-29 (22)
 Schlink, Edmund: Die Lehre von der Taufe. Kassel 1969 p.102-41 (39)
 39f